

Nota- bene



Nr. 1– 2010

Utgitt av Statens råd for likestilling
av funksjonshemmede



Idrett for alle

SIDE 2–8

Ørstavik vil være
ombud for alle

SIDE 9–11

Ferske statsråder
på FFO-kongressen

SIDE 17



Utgiver:
Statens råd for likestilling av funksjonshemmede

Ansvarlig redaktør:
Rune Andersen

Postadresse:
Statens råd for likestilling av funksjonshemmede,
Postboks 7075 St. Olavs plass,
0130 Oslo
www.srff.no

Kontoradresse:
Universitetsgata 2, 0130 Oslo

Telefon: 81 02 00 50
Redaktør: 95 27 23 03

e-post:
postmottak@srff.no
e-post redaktør:
ordbua@online.no

Grafisk produksjon:
MacCompaniet as, Oslo

Tegninger:
Thore Hansen

Statens råd for likestilling av funksjonshemmede er regjeringens råd i saker som er viktige for funksjonshemmedes livssituasjon. Det gir råd til offentlige instanser og institusjoner, særlig departementene og statsforvaltningen for øvrig.

Notabene gis ut fire ganger i året. Artikler og uttalelser fra intervjuobjekter samsvarer ikke nødvendigvis med synspunktene til Statens råd for likestilling av funksjonshemmede.

Idrett for alle

Det burde være en selvfølge at mennesker med funksjonsnedsettelse får drive idrett sammen med andre. Men det er først de to siste årene det har vært det – og fortsatt ikke overalt.

Riktignok får du neppe noen idrettsledere eller -trenere til å si at funksjonshemmede må holde seg borte fra deres lag. Enklere er det å finne noen som sier at selvfølgelig vil de at alle skal være med, men at de ikke har kunnskaper om funksjonshemmede, så ... nei, dessverre. Dessuten er det så mange praktiske problemer.

Mye gjenstår, ingen tvil om det. Likevel: Det skjedde noe viktig da Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund ble oppløst og Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité, og særforbundene, kretsene og de lokale idrettslagene for to år siden fikk ansvar for alle – også mennesker for funksjonsnedsettelse. Da kom det organisatoriske på plass.

Mange steder er også praksisen god – som for eksempel i Kråkene i Moss, som på idrettsgallaen i januar fikk integreringsprisen for sitt arbeid med kjelkehockeylaget. Andre steder gjenstår mye. Der er haller og baner stengt for mennesker med funksjonsnedsettelse. De ansvarlige forsikrer at det ikke er på grunn av mangel på vilje. Men det er jo så vanskelig, får vi høre.

Nei, det er ikke det. De som tør og som setter i gang, selv om de ikke har all verdens kunnskaper om eller erfaring med funksjonshemmede, får det gjerne til.

Det er dem vi intervjuer på de neste sidene enige om. De mener det går framover, at mye er bedre nå enn for noen år siden.

Utviklingen går i riktig retning.

Men så irriterende sakte.

Selvfølgelig driver kjelkehockeyspillerne i Kråkene en annen type idrett enn landslagsspillerne i den tradisjonelle ishockeyen. Like selvfølgelig må det være plass for begge. Akkurat som idrettslagene alltid har ønsket meg velkommen – også friidrettslagene, selv om jeg aldri har hoppet høyere enn 1,30. Jeg innser glatt at jeg drev med noe annet enn Steinar Hoen, som svedde en drøy meter over mitt bestnivå. Sammenliknet med ham var jeg funksjonshemmet. Likevel har det alltid vært plass til meg.

Hvorfor i all verden skulle det da ikke være plass til andre som ligger et godt stykke unna OL-nivå?

Selv de som ikke klarer 1,30 i høyde.

To år som en del av den norske idrettsfamilien

For to år siden ble Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund nedlagt. Fra da av har Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité, særforbundene, kretsene og de lokale idrettslagene ansvar også for mennesker med funksjonsnedsettelse.

Hvordan har det gått?

Står alle dører inn til klubber og arenaer åpne – for alle? Er funksjonshemmede blitt en integrert del av den store idrettsfamilien? Eller var det bedre den gang mennesker med funksjonsnedsettelse var organisert i egne forbund?

Vi har spurt noen av dem som vet mer om det enn de fleste andre.

Og vi har besøkt en av dem som i hvert fall har fått det til: IL Kråkene i Moss, som på årets idrettsgalla ble tiltelt inkluderingsprisen.

AV RUNE ANDERSEN





Kjelkehockey i Moss



Fysisk funksjonsnedsettelse?
I.L. KRÅKENE har tilbud til alle som ønsker å prøve kjelkehockey.

Gutter og jenter i alder fra 8-80
Vi har trening 2 ganger i uka.
Onsdag 17.00-18.15 og
lørdag 15.00-16.45
Vi har utstyr til utlån.
Prøv da vel!!



Kontaktpersoner:
Glenn Bøgle tlf 917 79 871
Rune Schrøder tlf 465 48 548
eller vern-b@online.no

Kråkene flyr for alle

FELIX THOMASSEN i fint driv.
FOTO: KNUT ARNE HANSEN

Å ha en fysisk funksjonsnedsettelse er intet hinder for å kunne delta i ishockeyklubben IL Kråkene i Moss. Klubben fikk nylig årets inkluderingspris for sitt arbeid med funksjonshemmede.

AV KNUT ARNE HANSEN

– Jeg får mye mer action i hverdagen med å spille kjelkehockey, sier Lena Schrøder (16).

Det var under årets Idrettsgalla på Lillehammer IL Kråkene mottok prisen på 100 000 kroner. De fikk den for sitt arbeid med kjelkehockeylaget for bevegelsehemmede.

– Dette laget har gjort så jeg slipper å bare sitte hjemme. Det er ikke så mye organisert idrett for oss i området, forteller Magnus Bøgle (14), som også har spilt seg inn på kjelkehockeylandslaget.

Nå ønsker de seg nye lagkamerater. – Vi er stolte og glade over at vi vant inkluderingsprisen. Det var utrolig gøy. Vi har i løpet av det siste halvannet året blitt en spleiset gjeng, men vi skulle gjerne vært litt flere, sier Schrøder.

Gjør noe riktig. Glenn Bøgle har hovedansvaret for mosselagets kjelkehockeylag. Han var både rørt og stolt over prisen de fikk.

– For det første betyr det utrolig mye for klubben å få en slik pris. Det viser jo at vi har gjort noe riktig, kommenterer han.

Nå håper Bøgle klubben kan ri litt på bølgen som kom etter prisen.

– Vi prøver jo å smi mens jernet er varmt. Vi fikk masse omtale og gjorde klubben vår kjent i idrettsnorge med prisen. Nå er vi mellom ti og femten aktive i kjelkehockeylaget, og vi har plass til mange flere, sier han.

Bøgle tror fortsatt det er mange i distriktet som har en fysisk funksjonsnedsettelse, men som ennå ikke har tatt turen til ishallen i Moss. Derfor arrangerte Krå-

kene åpen dag en lørdag midt i januar.

– Det kom vel bare én ny, men det er ikke sikkert det passet for alle, og noen kviet seg kanskje litt for å komme, sier han.

– Vi ønsker å få flest mulig i aktivitet, så alle som vil, kan bare komme på en trening. Vi har også masse utstyr å låne ut, legger Bøgle til.

Kun ett krav. Kjelkehockeylederen har kun ett krav til dem som kommer på treningene:

– Vi prøver jo å drive en ishockeyklubb, så vi forventer ordentlig innsats, sier han, selv om det viktigste er å få folk i aktivitet.

– Folk har det gøy, og gir jernet på trening. Vi får gode tilbakemeldinger, så det er bra, fortsetter han.

Klubben har jobbet hardt med å markedsføre seg, slik at flest mulig skal vite om tilbudet deres.

Ut på tur. Klubben har allerede mye utstyr de kan låne bort, men kommer til å

bruke litt av prispengene på å kjøpe inn enda mer. Men først og fremst kommer pengene til å gå til reising.

– Det er ikke så mange lag i nærheten. Det er et lag i Oslo vi spiller mot, men ellers må vi reise langt for å få kamptrening. Vi vil jo spille kamper – vi, som alle andre. Og det er ikke alltid like lett å få det til, så vi kommer nok til å bruke litt av pengene på å få matching, røper han.

Allerede om noen uker tar Kråkene turen sydover.

– Da skal vi til Malmø og spille turnering. Og vi skal vinne, avslutter Magnus Bøgle.



KAMP OM PUCKEN – Marius Granum og Sindre Hurlen. FOTO: KNUT ARNE HANSEN

.... for nyskapende initiativer og for videre arbeid

Dette er statuttene for Inkluderingsprisen:

«Prisen skal deles ut til klubb, krets eller forbund som på en fremragende måte har lyktes med å rekruttere, tilrettelegge og tenke nyskapende i forhold til å utvide aktivitetstilbudet innen idrett for funksjonshemmede. Prisen skal være en utmerkelse og motivasjon for nyskapende initiativer og for videre arbeid. Ikke minst skal den gi inspirasjon til andre som ønsker å utvikle tilbudet til denne gruppen.»

Prisen er delt ut en gang tidligere. Da fikk Norges Bandyforbund den for tilrettelegging av el-innebandy for funksjonshemmede.

– Det var riktig å legge ned Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund

Det ser bra ut sett fra de sentrale kontorene på Ullevål stadion. Særforbundene er positive. Men det finnes fortsatt klubber og idrettslag som har et godt stykke igjen før man kan slå fast at integreringsprosessen er like vellykket overalt.

Omtrent slik kan man oppsummere Notabenes møte med rådgiver Gøril Hansen, som arbeider med funksjonshemmede i idretten.

I 2007 ble Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund, NFI, nedlagt. Fra da av har de 54 særforbundene i Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité hatt det fulle og hele ansvar også for utøvere med funksjonsnedsettelse.

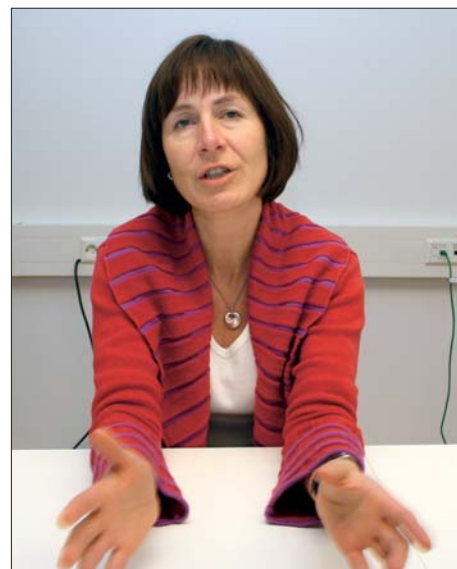
Hvordan har så overgangen vært?

– Vellykket. I hvert fall sett herfra, sier rådgiver Gøril Hansen. Hun er en av dem som arbeider for å gjøre forholdene så gode som mulig for mennesker med funksjonsnedsettelse. I tillegg til henne og de andre som gjør jobben fra NIFs kontorer på Ullevål stadion er sju personer fordelt på seks stillinger plassert ute i landet.

Hansen begynte i NFI for ti år siden og har dermed fulgt store deler av integreringsprosessen på nært hold.

Avhengig av ildsjeler. – Så nå er alle dører åpnet for funksjonshemmede som vil drive idrett?

– Særforbundene er veldig positive. De viser ansvar – både administrativt og i styrene, svarer Hansen. – Samtidig ser vi at det er store forskjeller. Allerede når man kommer ut i kretsleddene begynner det å smuldre litt noen steder. Det finnes særkretser der de ikke har et bevisst forhold til denne delen av virksomheten. Og



RÅDGIVER GØRIL HANSEN i Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité har fulgt integreringsprosessen tett siden hun arbeidet i Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund.

FOTO: RUNE ANDERSEN

klubbene: Joda, mange driver godt. De aller fleste, for ikke å si alle, er positive. Men mange er engstelige. De tror jobben er større enn den i virkeligheten er, og er redd for ikke å strekke til.

Hvor vellykket arbeidet blir ute i det enkelte lag, er ofte avhengig av enkeltpersoner, mener Hansen.

– Vi trenger ildsjeler. Folk som brenner for aktiviteten og som brenner for å få til noe. Dessuten er foreldrene til funksjonshemmede barn en viktig del av klubbstrukturen, akkurat som andre foreldre er det. I tillegg er mange avhengig av ekstra hjelp. Det gjelder for eksempel blinde som må ha ledsager.

Hansen har ikke hørt noen si at de ikke vil ha med mennesker med funksjonsnedsettelse.

– Det er jo veldig politisk ukorrekt å si noe sånt. Så selv om noen skulle mene det, sier de det nok ikke.

Flere idretter. Selv om ikke alt fungerer like godt overalt, mener Gøril Hansen det var riktig å legge ned NFI og la NIF og særforbundene overta ansvaret.

– Problemet ligger ikke på det organisatoriske, sier hun. – Mange kan nok si at det ikke er noe tilbud der de bor, men det var det ikke nødvendigvis før heller. Spekteret av idretter – og dermed valgfriheten – er blitt større.

Vil ha bedre rekruttering. – Når vi spør særforbundene om hva som er vanskeligst for dem og hva det er viktigst å gjøre noe med, svarer de rekrutteringen av utøvere, sier rådgiver Hansen. – Vi må bli flinkere til å finne de rette kanalene og få fortalt så mange som mulig at de er velkomne, at vi har tilbud til alle. Gapet mellom å ønske å begynne med idrett og ta kontakt med et idrettslag er nok større for funksjonshemmede enn for de fleste andre. Da

er det viktig at vi beviser at vi har et tilbud.

– Hvilke kanaler kan dere bruke?

– Jeg har stor tro på kontakt med funksjonshemmedes interesseorganisasjoner, rehabiliteringssentrene og kommunefysioterapeutene

– Mediene?

– Lokalt får vi oppmerksomhet. Det er mye vanskeligere i de store mediene, sier rådgiver Gøril Hansen.

– Vi tok selv initiativet

– *Noen har spurt meg om hvorfor vi fant oss i å bli lagt ned og gå inn som en integrert del av Norges Idrettsforbund. De tror at det dreier seg om et vedtak som vi fikk trødd ned over hodet. Det er galt. Det var vi som tok initiativet til integreringsprosessen, sier Sverre Bergenholdt.*



SVERRE BERGENHOLDT var president da Norges Handicapidrettsforbund fattet sitt historiske vedtak i 1991 og spilte også en sentral rolle i årene som fulgte.

FOTO: RUNE ANDERSEN

Han var president i Norges Handicapidrettsforbund og deretter Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund, NFI, fra 1989 til 2000. Han har fått Kongens fortjenestemedalje i gull for sitt engasjement og er æresmedlem i såvel Norges Idrettsforbund, NIF, som NFI. Mange mener han

er arkitekten bak integreringsprosessen.

Nå er Sverre Bergenholdt daglig leder for Norges Handikapforbunds Oslo-avdeling. Hver dag reiser han fra Son i den sørlige ytterkanten av Akershus til kontoret på Kringsjø høyt over Oslo sentrum.

Eneste i verden. Sverre Bergenholdt (født i 1946) tilhører en generasjon der mange fikk polio. Han er selv en av dem, men har aldri latt seg stoppe av dårlige bein. Hele livet har han vært mer aktiv enn de fleste.

Integreringsprosessen – den organiserte handicapidrettsbevegelsens vei inn i det som nå heter Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité – snakker han gjerne om.

– Det begynte med et tingvedtak i Norges Handikapidrettsforbund i 1991, sier han.

Det var bred enighet om vedtaket, men langt fra alle i tingsalen i Alta var opti-

Viktige år

1972: Norges Handicapidrettsforbund, som året før ble stiftet som særforbund i Norges Idrettsforbund, holder sitt første ting – og så fram til å bli oppløst. President Carl I. Wang: – Det endelige målet for handicapidretten må være å oppløse seg selv når funksjonshemmede er tatt fullt med i all annen norsk idrett.

1991: På sitt ting i Alta vedtar Norges Handicapidrettsforbund å arbeide for å få idrett for funksjonshemmede som en integrert del av Norges Idrettsforbund, NIF, og dets særforbund, kretser og lag.

1996: Idrettstinget vedtar å slå sammen Norges Handicapidrettsforbund, Norges Døve-Idrettsforbund og Idrettsforbundets komité for psykisk utviklingshemmede til Funksjonshemmedes Idrettsforbund. NIF bestemmer at alle dets organisasjonsledd også skal ha ansvar for idrett for funksjonshemmede.

1997: I november etableres Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund, NFI, som primært skal være et særforbund for bevegelseshemmede, synshemmede, hørselshemmede og utviklingshemmede. Forbundet er en del av Norges Idrettsforbund, NIF.

2006: NIF ved Olympiatoppen tar ansvar for toppidrett for funksjonshemmede.

2007: Etter Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbunds ting i juni får medlemmene tilsendt et nyhetsbrev der de kan lese: «Et overveldende flertall (55 for og 9 imot) gikk i dag inn for oppløsning av Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund (NFI). 1. september avvikles et ekstraordinært forbundsting der oppløsning av NFI skal opp til endelig behandling.» Der ble det vedtatt å oppløse NFI.

mister. De trodde det ville ta lang tid før Norges Idrettsforbund, NIF, åpnet dørene og ønsket velkommen inn.

– Det gikk mye raskere enn vi våget å håpe, sier Bergenholdt. – Allerede på idrettstinget i 1996 sa NIF ja til å ta det fulle og hele ansvaret for handikapidretten. Ikke noe idrettsforbund i hele verden hadde gjort noe liknende.

På øverste hylle. I 2007 ble Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund lagt

ned. Integreringsprosessen var fullført.

Bergenholdt er stolt over det som har skjedd – både på egne og norsk idretts vegne.

– Norges Handicapidrettsforbund kunne på det meste tilby 14 idretter. Nå kan funksjonshemmede idrettsutøvere velge på øverste hylle, sier han.

– Men ikke alle lag er vel like flinke til å ønske funksjonshemmede velkommen?

– Det er riktig. Det skyldes nok ikke holdninger eller mange på vilje, men at

noen frivillige trenere og ledere frykter at de ikke har de kunnskapene som trengs. Til dem vil jeg si: Sett i gang. Det går som oftest mye bedre enn dere tror.

Og det går framover, mener Bergenholdt.

– Utvilsomt, retningen er riktig, men det går dessverre ikke så raskt som jeg kunne ønske. Vi har langt igjen, men det er ingen vei tilbake. Det er bare å fortsette, sier han.

Glad for flere tilbud, men ønsker bedre rekruttering

Få har lagt ned så mange timer for idrett for funksjonshemmede som Vigdis Bente Mørdre – aktiv på toppnivå og administrator i flere tiår. Selv om hun ikke er like fornøyd med alt, er hun optimist. Det meste går bedre, mener hun.

I boka om Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund presenteres hun slik:

«Hun har vært privatsjåfør for Gerhard Heiberg og kjørt på tur med José Antonio Samanranch. Hun er paralympisk mester på ski, har vunnet mesterskap i teppecurling og drevet med sittevolleyball, boccia og bordtennis. Men egentlig er Vigdis Bente Mørdre bare en som brenner for at funksjonshemmede barn og unge skal få gode idrettstilbud.»

Flere tilbud. Vi møter henne i Akershus idrettskrets' lokaler på Strømmen like

Er det én ting jeg har lært av funksjonshemmede idrettsutøvere, så er det at uansett sportslig nivå, ser de alltid muligheter. Jeg er imponert.

Prinsesse Märtha Louise i boka «Det beste ligger foran oss» Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund 1997-2007, redigert av Astrid Skår.



TEPPECURLING er en av de mange idrettene Vigdis Bente Mørdre har hevdet seg godt i.

utenfor Oslo. Der er hun en del av miljøet, selv om hun er ansatt som fagkonsulent i Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité – med ansvar for idrett for funksjonshemmede i Oslo, Akershus og Østfold.

I flere tiår har Mørdre vært aktiv i idretten – både som utøver og administrator. Hun ble født med en skade som førte til at hun måtte amputere et ben halvannet år gammel. I 1976 var hun eneste bevegelseshemmede kvinne i den norske trossen til Paralympics.

Hva synes så hun om at idrett for funksjonshemmede er blitt en integrert del av den norske idrettsbevegelsen?

– Det synes jeg er fint. Tilbudene er blitt mange flere.

For dårlig rekruttering. – Men hva med rekrutteringen – er den blitt bedre?

– Rekrutteringen er fortsatt et problem. Mange funksjonshemmede som sikkert kunne ha hatt stort utbytte av å drive idrett, sitter hjemme. Slik har det alltid vært. Så kan du spørre hva vi kan gjøre med det. En viktig del av svaret er at vi må komme ut med informasjon. På det området kan og bør vi bli bedre. Det er viktig at funksjonshemmede og deres pårørende får vite at de er velkomne i det lokale idrettslaget.

– Er de det, da?

– Ja, de aller fleste steder. Men selvfølgelig finnes det også klubber der trenerne er redd for at de ikke er i stand til å gi

Prosesen har vakt internasjonal oppsikt, og flere land er interessert i hvordan dette har vært mulig å gjennomføre. Vi blir sett på som et foregangsland i arbeidet med å integrere mennesker med funksjonshemming i den ordinære idretten!

Idrettspresident Tove Paule i boka «Det beste ligger foran oss» Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund 1997-2007, redigert av Astrid Skår.

funksjonshemmede den hjelpen de trenger. De fleste trenere er jo frivillige. Ofte har de kommet med fordi de har egne barn i laget – uten at de har utdanning eller bakgrunn som gjør dem spesielt kvalifisert. Da er det forståelig at de kvier seg for å ta på seg enda en oppgave. Men all erfaring tilsier at det går bra. Funksjonshemmede har jo med seg foreldre eller foresatte de også. Ofte også andre hjelpere, for eksempel en personlig assistent. Så det går bra. De aller fleste trenere og ledere vil, men de vet ikke alltid om de tør.

– Da kan vel sånne som deg tre støttende til?

– Vi gjør så godt vi kan. Det er bare å ringe eller sende en e-post. Tlf. 66 94 16 08, vigdis.mordre@nif.idrett.no

Kommunale innstramninger. Også Mørdre har en bekymring:

– Økonomien er blitt strammere i mange kommuner. Det fører til at det er lite penger igjen når de lovpålagte oppgavene er gjennomført. Vi har flere eksempler på at det ikke blir satt inn vikarer når

menesker som skal hjelpe funksjonshemmede i helgene blir syke. Dermed blir de som hadde gledet seg til en idrettsaktivitet, sittende hjemme.

Det liker Vigdis Bente Mørdre dårlig. Aktivitet er viktig for alle mener hun – uansett funksjonsnivå og idrettslige ferdigheter. For selv om hun har vært en toppidrettsutøver, er hun aller mest opptatt av bredden.

Men hun har ingenting imot at bredde også kan føde topputøvere.

– I riktig retning, men ikke raskt nok

– I min tid som president ga ingen uttrykk for at de var imot å legge ned Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund, sier Odd-Roar Thorsen. – Det var ingen diskusjon om hvilken vei vi skulle gå. Vi ville bli en integrert del av norsk idrett.

Thorsen var Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbunds siste president. Han ble valgt i 2000 og ledet forbundet til det ble nedlagt i 2007.

– Tidligere hadde det nok vært noe motstand, ikke minst i døve-idretten. Men da vedtakene var fattet, stilte alle lojalt opp og gjorde det de kunne for at resultatet skulle bli så godt som mulig, sier han.

Thorsen har arbeidet i og for norsk idrett i flere tiår. Før han overtok ledelsen av Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund hadde han blant annet mange års erfaring som generalsekretær i Norges Volleyballforbund og arbeid i Kulturdepartementets idrettsavdeling. Nå er han 1. visepresident i Norges Idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité. Odd-Roar Thorsen sitter også i Statens råd for likestilling av funksjonshemmede. Daglig arbeidssted er Bærum kommune, der han er administrasjonssjef.

Krevende. Selv om ingen åpent motarbeidet integreringsprosessen, ble den langt fra enkel. Idretts-Norge skulle ta imot en stor, krevende gruppe.

– Som enkeltpersoner er ikke funksjonshemmede mer kravstore enn andre, men for at de skal fungere i idrettslaget er det ofte nødvendig å gjøre noe annet enn når det kommer barn eller unge uten funksjonshemning, sier Thorsen. – Ikke alle var

NORGES Funksjonshemmedes Idrettsforbunds siste president, Odd-Roar Thorsen.



forberedt på eller følte seg i stand til det. De fleste idrettslag drives jo av frivillige. De færreste har arbeidet med funksjonshemmede. Jeg var imponert over at Norges Idrettsforbund og særforbundene likevel sa ja til å ta imot oss. Samtidig var jeg skeptisk til hvordan det ville gå. Men selv om starten var treg, gikk det bra.

Rekruttering. Ja, mer enn bra: – At funksjonshemmede er trukket med, har ført til at flere har engasjert seg i idretten,

Tilbakegang for toppidretten

NIF-veteran Arne Fagerlie har fulgt integreringsprosessen fra første stund. Han har blant annet vært plan- og utviklingssjef og leder for organisasjonsavdelingen i Idrettsforbundet. Han har også arbeidet som trener, blant annet for landslag og klubb lag i rullestolbasket. I Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbunds historie tar han blant for seg toppidrettens utvikling:

«Toppidrettsutøvere med funksjonshemning skulle være en drivkraft og verdibærere i integreringsprosessen. Slik ble det dessverre ikke.

I en utredning i 2003 ble det for første gang pekt på et stort gap mellom mål og resultater i toppidretts-satsingen for funksjonshemmede. Det hegemoni Norge hadde

også som ledere og trenere. De synes det er meningsfylt å arbeide med bredere, mer sammensatte grupper. Det finnes mange dyktige medarbeidere rundt om i landet. Også særforbundene har gjort en imponerende jobb, sier mannen som nå er nummer to i NIF-hierarkiet og som en periode var fungerende idrettspresident.

Alt vel altså?

Neida: – Utviklingen går i riktig retning, men ikke raskt nok. Jeg hadde håpet det skulle gå fortere. Blant annet er rekrutteringen for dårlig. Det er mange grunner til det. Vi må bli flinkere til å møte funksjonshemmede på en god måte. Det første møte er viktig. De nye må føle seg velkommen. Gjør de ikke det, kommer de ikke tilbake. Dessuten må vi arbeide intenst og systematisk for at tilbudene våre skal bli bedre kjent, sier Odd-Roar Thorsen.

hatt innen toppidrett for funksjonshemmede, var slutt. Det ble foreslått flere tiltak som skulle gjenreise den posisjon Norge hadde hatt innen toppidrett/Paralympics – særlig vinteridrettene. Men lite skjedde.

Hadde denne utredningen og virkelighetsforståelsen vært knyttet til toppidrett for utøvere uten funksjonshemning, hadde det sannsynligvis blitt rabalder både i media og norsk idrett. [...]

Nedgangen i toppidrettsresultater under integreringsprosessen er vanskelig å forklare. Den skyldes nok mer at andre land er kommet med og satser mer enn Norge, enn at integreringsprosessen og NFIs nye rolle tok bort oppmerksomheten og satsingen på de beste utøverne.» ■

Vil være et ombud for alle

Sunniva Ørstavik overtok som likestillings- og diskrimineringsombud ved årsskiftet. Hun skal blant annet påse at mennesker med funksjonsnedsettelse ikke blir diskriminert.

AV RUNE ANDERSEN

Hverdagene til funksjonshemmede er bare en liten del av alt likestillings- og diskrimineringsombudet arbeider med. Hun har i oppgave å bekjempe diskriminering og fremme likestilling på mange områder: blant annet kjønn, etnisitet, seksuell orientering og alder. Flere med funksjonsnedsettelse frykter at når diskrimineringsgrunnlagene er så mange, er det stor fare for at nettopp deres spesielle ønsker og krav ikke blir tatt tilstrekkelig hensyn til.

Hva sier det nye likestillings- og diskrimineringsombudet til det?

For alle. – Jeg er opptatt av at jeg er likestillings- og diskrimineringsombud for alle – ikke for noen bestemte grupper. En eller annen gang i løpet av livet er vi alle en del av en minoritet. Vi står alle i fare for å bli diskriminert eller urettferdig behandlet. Det er mitt utgangspunkt. Jeg mener også at de ulike grunnlagene som vi er satt til å forvalte stort sett handler om det samme. Det handler om holdninger. Det handler om majoritetens definisjonsmakt og det handler om tunge tradisjoner som må endres.

Løfte blikket. Sunniva Ørstavik ser det som en fordel at hun ikke kommer fra noen av de feltene hun nå arbeider med.

– Jeg har jobbet med psykisk helse, men det er litt på siden av det jeg nå har ansvaret for. Jeg har et bredt perspektiv på diskriminering og likestilling. Det var nok en av grunnene til at jeg fikk denne jobben. Jeg ønsker å løfte blikket og finne ut hvilke mekanismer som bidrar til å stenge mennesker ute. Mange får ikke retten til å leve det livet de vil, fordi majoriteten definerer hvordan livene deres skal leves.

Holdninger og mekanismer.

– Holdninger og mekanismer, sier du. Utdyp!

– På jakten etter mekanismer finner vi holdninger. Holdninger til hva som er «normalt», hva som er «vanlig». Vi finner fordommer. Vi finner frykt. Vi finner strukturer. Tradisjoner. Vi finner vante måter å bygge opp ting på, vante måter å forstå samfunnet på. I forhold til mennesker med nedsatt funksjonsevne og den nye loven som har virket i ett år, så utfordres vi til å tenke på hvordan verden hadde sett ut hvis vi hadde satt andre mennesker til å definere det offentlige rom. På samme måte som jeg tenker at hvis vi setter andre mennesker enn hvite menn i 50-årene til å bestemme hvordan næringslivet skal se ut, så blir mye annerledes. Her ligger det muligheter og utfordringer jeg er så heldig å få lov til å arbeide med.

Kvotering? – Du har sagt det er viktig at mennesker med funksjonsnedsettelse trekkes med i flere sammenhenger, blant annet i politikken. Kan kvotering være en vei å gå?

– Jeg er for at vi ser på ulike løsninger for å skape mangfold. Jeg synes ikke at vi skal lukke noen av skuffene før vi har diskutert dem ordentlig. Det finnes mange gode eksempler på at kvotering fungerer. Det gjelder for eksempel kvinners deltakelse i aksjesel-

SUNNIVA ØRSTAVIK har hovedfag i sosiologi fra Universitetet i Oslo. Hovedfagsoppgaven har tittelen «Hjelp – et dilemma. Om pasienters medvirkning i behandling». Fra 2005 til hun tiltrådte som likestillings- og diskrimineringsombud var hun generalsekretær i Rådet for psykisk helse. FOTO: LIKESTILLINGS- OG DISKRIMINERINGSOMBUDET

skapers styrer. Samtidig kjenner jeg dårlige eksempler på kvotering. Jeg tror ikke at kvotering alene flytter fjellet, men det kan være en start. Fjellet som skal flyttes, er holdningene våre. Jeg tror at for å fjerne barrierene må vi jobbe på mange områder samtidig. Vi må bruke både pisk og gulrot. Her hos oss har vi både en til-



synsrolle og en pådriverrolle. Jeg skal forsøke å sørge for at vi oppfyller begge.

Handling foran holdning? – Pisk og gulrot. Hvor sviende pisk er du villig til å bruke?

– Veien til å forandre holdninger er å påvirke handlinger. Aktivitets- og redegjøringsplikten i den nye loven er en måte å få folk til å handle på. Og det er en handling som påvirker holdningene. Vi får en annen forståelse. Vi blir nødt til å tenke: Hvordan jobber vi med tilrettelegging? Hva gjør vi når vi har vært på et internseminar på et hotell og oppdager at det ikke var tilgjengelig for alle? Da må vi evaluere. Tenke. Gjøre ting bedre neste gang. Når våre barn møter lærere i rullestol, lærere med blindestokk, lærere med forskjellig hodeplagg, når de forelsker seg i ulike mennesker, ja, så skjer det noe med holdningene også. Deres holdninger og våre holdninger.

– Med andre ord: Handling foran holdning?

– Nå spør du vanskelig. Hvordan

henger disse tingene sammen? Vi har holdninger, handlinger og strukturer. Det aller viktigste er hvordan folk handler. Hva du tenker om meg, er ikke så viktig som hvordan du oppfører deg. Men ... hvis du presser meg, vil jeg nok si at jeg starter med handlinger. Men vi må også gjøre noe med strukturer. For eksempel kravet til universell utforming i offentlig sektor. Men hva er det som gjør at vi ikke handler? Det er holdninger. Dette henger sammen.

Inn i departementale korridorer.

Ombudet har mye å gjøre og rekker ikke over alt. Hun må prioritere. Hva?

– Jeg vil legge mye kraft i å få myndighetene til å sørge for å få universell utforming på plass. Selvfølgelig handler det blant annet om penger. Men mer enn det: Tankegangen må inn i alle departementale korridorer. Arbeidet med universell utforming og likestilling mellom kjønn og etnisitet må bli en selvfølgelig del av alle departementers arbeid. Det er ikke sånn at noen få skal sitte og arbeide

med dette i Helse- og omsorgsdepartementet eller et annet sted. Universell utforming må være en grunnstein i hele regjeringens politikk. Den overordnede ideen må være at alle skal få mulighet til å delta i samfunnet på lik linje med alle andre.

Økt bevissthet. Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven har virket i ett år. Hva har den betydd?

– Det har skjedd en ganske stor endring i samfunnet i løpet av det siste året. Vi har fått lovfestet menneskers rett til lik deltakelse og like muligheter, uavhengig av funksjonsnedsettelse. Det er stort. Vi ser også at det har ført til økt bevissthet i store deler av befolkningen i forhold til barrierer og hindringer for mennesker med funksjonsnedsettelser. Ikke minst gjelder det butikk- og restaurantiere, folk med ansvar for offentlige bygninger og politikere.

Sier det ferske likestillings- og diskrimineringsombudet, Sunniva Ørstavik.

Dette må gjøres, mener ombudet

Mennesker med funksjonsnedsettelse har en sentral plass i Saldo 2009 Et samfunnsregnskap for likestilling og diskriminering, der likestillings- og diskrimineringsombudet oppsummerer 2009.

Heftet i A4-format er på nesten 100 sider, og er det siste det avtroppende ombudet Beate Gangås har ansvaret for. Det inneholder mange tall og andre faktaopplysninger. Men også vurderinger. Under overskriften «Ombudet mener» presenteres en rekke tiltak. Blant annet disse, som er spesielt viktige for mennesker med funksjonsnedsettelse:

Utdanning

Ombudet slår fast at det er viktig at mennesker med nedsatt funksjonsevne må ha de samme reelle mulighetene til utdanning som alle andre – og lister opp disse tiltakene:

- Økt stipendandel i utdanningsstøtte til funksjonshemmede, som kompensasjon for høyere utgifter og mindre arbeidsinntekt, slik at lånebyrden blir den samme som for andre studenter.
- Studenter med funksjonsnedsettelse må synliggjøres i statistikk fra Statens Lånekasse.
- Høyere utdanningsinstitusjoner må gjøre egenprodusert faglitteratur og fulltekstdatabaser tilgjengelige for syns- og lesehemmede studenter. Studenter med dysleksi må få produsert nødvendig faglitteratur i Norsk Lyd- og Blindeskriftsbibliotek, og flere læresteder bør påta seg produksjonsansvar for tilrettelagt studielitteratur.
- Tilgangen på tegnspråktolker for døve studenter må økes.
- Myndighetene må sikre universell utforming av barnehager, skoler og andre utdanningsinstitusjoner.

Arbeid

Nav og arbeidsgivere må sikre at velkvalifiserte funksjonshemmede blir yrkesaktive, slik at samfunnet får nytte av deres

kvalifikasjoner, skriver ombudet – og lister opp disse tiltakene:

- Alle statlige virksomheter må utarbeide konkrete strategier for å nå målet om høyere sysselsetting for personer med nedsatt funksjonsevne og etnisk minoritetsbakgrunn.
- Alle arbeidsgivere bør innkalle minst én kvalifisert søker med nedsatt funksjonsevne og minst én kvalifisert søker med minoritetsbakgrunn til intervju der denne bakgrunnen er kjent.
- Søknadsskjema, utlysningstekster og annen viktig informasjon må være tilgjengelig for alle.
- Offentlige myndigheter må bruke sin markedsrett og innføre regler om bruk av antidiskrimineringsklausuler ved inngåelser og tildeling av kontrakter og avtaler.
- Kunnskap om diskriminering og tiltak som skal motvirke diskriminering må inn i den lovpålagte HMS-opplæringen. Dette er nødvendig for å sikre forsvarlige rutiner for håndtering av opplevd diskriminering og trakassering på arbeidsplassen.

- Arbeidsgiver må sikre at nedbemanning skjer etter ikke-diskriminerende kriterier.

Folkevalgte

Fraværet av funksjonshemmede og etniske minoriteter i politiske verv og i andre maktposisjoner i samfunnet er en av årsakene til at viktige saker på ulike politikk-områder forblir usynlige i den offentlige debatten, mener ombudet – og lister opp disse tiltakene:

- For å sikre større mangfold i politikken må de politiske partiene sette måltall for kjønnsbalanse, alder, etnisk bakgrunn, funksjonsevne og seksuell orientering. For å oppnå representativitet må partiene ha en langsiktig rekrutterings- og likestillingsstrategi.
- Det må fremskaffes kunnskap om sosiale barrierer og mekanismer som fører til fravær av funksjonshemmede i politiske verv og andre maktposisjoner i samfunnet. Myndighetene må initiere en utredning for å kartlegge fordeling av makt, ressurser og avmaktsforhold når det gjelder personer med nedsatt funksjonsevne, samt andre minoritetsgrupper. Dette er nødvendig fordi Maktutredningen fra 2003 ikke utredet forhold knyttet til blant annet funksjonshemmede og makt.
- Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) og valgstyrene i kommunene må sørge for at kravene til universell utforming implementeres ved kommune- og stortingsvalg, slik at alle sikres like muligheter og rettigheter til samfunnsdeltakelse uavhengig av funksjonsevne.
- KRD må sørge for at IKT-løsninger som skal benyttes i forsøksordningene med elektronisk stemmegivning følger

internasjonale anbefalinger for universell utforming (WCAG 2.0) og norske standarder når disse kommer i 2010.

- Partiene og KRD må legge til rette for aktive lokale rekrutteringstiltak for å få flere kvinner og mer mangfold inn i lokalpolitikken. Det er viktig at partiene i fireårsperioden mellom valgene arbeider aktivt og systematisk med rekruttering av kvinner og personer som representerer ulike minoritetsgrupper, som for eksempel personer med etnisk minoritetsbakgrunn eller nedsatt funksjonsevne.

Bolig

Blant mennesker med nedsatt funksjonsevne kommer bevegelseshemmede dårligst ut når det gjelder boligsituasjonen, konstaterer diskriminerings- og likestillingsombudet – og lister opp disse tiltakene:

- Myndighetene må øke tilbudet av kommunalt disponerte utleieboliger tilpasset ulike familiestørrelser. Boligene må være tilgjengelige for alle.
- Myndighetene må styrke retten til å kunne bo i egen bolig – uavhengig av behov for ressurskrevende tjenester – ved å gi øremerkede midler til kommunene. Midlene skal gå til brukerstyrte personlige assistenter og nødvendige hjelpemidler.
- Tilskuddsordningen for installering av heis i eksisterende blokker må økes betraktelig over statsbudsjettet.
- Offentlige myndigheter må stille tydelige krav til at bygninger, lokaler og områder som staten og kommuner kjøper og leier skal være universelt utformet.

*

Hele *Saldo* 2009 kan lastes ned fra www.ldo.no

Fysiske hindringer i kø

Beate Gangås, som var likestillings- og diskrimineringsombud fram til årsskiftet, har sin egen spalte i Moss Avis. Like før jul skrev hun blant annet:

«Det er lett å glemme at julestri faktisk er veldig strevsomt for enkelte. For personer med nedsatt funksjonsevne kan det ta dager å kjøpe en genser. I Moss sentrum, som på hovedstadens paradegate Karl Johan, står fysiske hindringer i kø. Nylig offentliggjorde vi klagetall i henhold til den nye diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Våre jurister har siden januar i år behandlet eller gitt råd i over

2000 saker. Nesten 500 av sakene gjelder den nye loven. Vi vet at dette bare er toppen av isfjellet. Det er et stort behov for kunnskap om hva som skal til for å gjøre samfunnet vårt tilgjengelig for så mange som mulig.

De fleste forretninger ønsker så mange kunder som mulig. Hadde det ikke vært flott om vi hadde hatt noen motiverende støtteordninger for butikker som prioriterer fremkommelighet? Her bør myndighetene ta grep. Julestemningen skurrer for meg når en handlerunde blir umulig for enkelte.» ■

Ny FFO-ledelse

Knut Magne Ellingsen har overtatt som leder for Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, FFO, etter Margaret Ramberg, som foran kongressen i januar hadde gitt beskjed om at hun ikke tok gjenvalg. Ellingsen er også leder for Hørselshemmedes Landsforbund.

Også nestlederne er nye. 1. nestleder Ingjerd Haukeland kommer fra Afasiforbundet i Norge, 2. nestleder Henning Bjurstrøm fra Landsforeningen for Trafikkskadde i Norge.

Ny FFO-adresse

FFO flyttet 1. februar. Ny adresse er Mariboegate 13, 0183 Oslo. Nytt telefonnummer 81 55 69 40.

Også FFOs Rettighetssenter har fått nytt telefonnummer: 96 62 27 60.

Ordknapp-pris til 12

Tidligere statsminister Kjeell Magne Bondevik er blant dem som har fått Leser søker boks Ordknapp-pris. Han fikk den for sin bok om Aung San Suu Kyi.

De andre prisvinnerne:

Svein Størksen (oversetter) for *Bilder av folk*.

Finn Valgermo (oversetter) for *Kjenner du kjempen?*

Helga Gunerius Eriksen for *Påls reise*.

Marit Kvam Hoem for *Pass deg, Line!*

Signe Torp for *NMT-sangboka*.

Hilde Hagerup for *Jeg elsker deg*.

Wera Sæther for *Rett øst*.

Lars Lenth og John Arne Riise for

Fortellingen om Liverpool.

John Bosco Ngendakurio og Jostein Holmedahl for *Kryssild*.

Alle prisvinnerne er støttet av Leser søker bok.

Selvsagt på papir og nett

Magasinet Selvsagt kommer med ett nummer i år, trolig i juni, opplyser redaktør Ann Kristin Krokan.

Men det betyr ikke at Selvsagt vil være taus fram til da. Redaksjonen legger stadig ut nyheter på nettstedet

www.magasinet-selvsagt.no

Det er også mulig å abonnere på et nyhetsbrev fra Selvsagt.

Med penn på barrikadene

Mine brev, søknader, tanker og forklaringer har i ulike varianter handlet om mangelen på stabilitet og kontinuitet når det gjelder bolig og tjenester.

Fordi jeg som mor og hjelpeverge engasjerer meg, har de mest dramatiske disposisjonene blitt avverget, fordi de så åpenbart ville være lovstridige... Mitt råd til norske kommuneadministrasjoner er at de prøver å skaffe seg kunnskap i stedet for å utvikle teknikker for å psyke ned foreldre og hjelpeverger.

AV UNN CHRISTENSEN

Sitatet er hentet fra kronikken «Borger, ikke bruker» i Aftenposten 25. september 2009, skrevet av mor og journalist Kari Gåsvatn. – Jeg gjør mitt beste som informant, mens kommunens administrasjon gjør sitt beste for å frata meg troverdighet som informant: Vi foreldre sitter på våre egne tuer og skriver for byråkratiets arkiver, heter det i kronikken.

Hvorfor lytter ikke de som har makt og posisjoner?

Prisbelønnet kommentator. Til daglig er Kari Gåsvatn kommentator i avisa Nationen. For artiklene der har hun fått norsk språkpris. I kronikken i Aftenposten skriver hun på vegne av sin datter, som har Downs syndrom. Gåsvatn er også offentlig oppnevnt hjelpeverge. Hun skriver blant annet: «Samtidig som samfunnet har forpliktet meg til denne (ulønnede) oppgaven, unnlater samfunnets byråkrati å lytte til det jeg har å si.»

– Når barna våre flytter hjemmefra, begynner kommunene å opptre som om de eier dem, deres liv og biografi. De overtar definisjonsmakta og later som foreldrenes



KARI GÅSVATN fikk Jonasprisen i 1987. Denne prisen deles ut av Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo til en person eller organisasjon som har gjort en særlig innsats for å spre opplysning om situasjonen for mennesker med funksjonshemming. Hun har også fått Norsk Språkpris. – Den tvangsflyttingen som pågår i mange kommuner, skaper mye angst. De økonomiske nedskjæringene rammer de svakeste hardest. Dette handler om menneskesyn, sier hun.
FOTO: SIRI JUELL RASMUSSEN

kompetanse ikke eksisterer. Det fins mye kunnskap både blant pårørende og forskere, men den blir ikke brukt, sier Gåsvatn.

– Har du fått mange reaksjoner på kronikken fra lesere?

– Ja, svært mange pårørende har kjent seg igjen. Jeg har fått mailer, sms-er og telefoner. Mange gir uttrykk for at «Dette handler om min kommune», eller du skriver om vår situasjon. Det er store mangler i tilbudene for mennesker med utviklingshemning, på mange plan, ikke minst når det gjelder bolig og assistanse. Dette igjen bunner i holdninger og menneskesyn.

Borger eller bruker? Kari Gåsvatn skriver: «Fordi hun trenger bistand i dagliglivet, plasseres hun i en kategori av 'brukere'. Hun blir ikke forstått som borger med krav på respekt for autonomi og individualitet».

– Du har kjempet mange kamper for datteren din, som da bydelen ville flytte henne uten at det fantes noe vedtak?

– Det har skjedd to ganger. Nå får Ingvild heldigvis beholde hjemmet sitt, i en omsorgsbolig i en liten enhet. I mellomtida har kommunen også prøvd å tvangsflytte henne da hun bodde midlertidig i min leilighet. I forbindelse med sykdom var det der hun kjente seg trygg. Det som skremmer meg er at så mange forteller om tilsvarende erfaringer. Jeg tenker på hvilke overgrep som skjer der det ikke er pårørende som protesterer. Som skrivende menneske har jeg ansvar for å være med og si fra om det som skjer rundt i norske kommuner.

– Jeg må presisere at problemet ikke er de som gir bistand i det daglige, for det er ofte fantastiske mennesker. Problemet er den institusjonslignende måten bistanden er organisert på. Fordi Ingvild bor i en liten enhet, blir det færre bistandsyttere å forholde seg til, og det betyr at de lettere ser henne, og engasjerer seg i hennes situasjon.

– Men dette er et sjansespill. Det er ingen ting i systemet som sikrer kontinu-

iteten. De fleste pårørende er fortvilet over det store antallet skiftende bistandsyttere. Mange kan ha over 30 hjelpere i løpet av en uke. Da er det ingen som ivaretar helheten. Personer med utviklingshemning reagerer ofte med å trekke seg tilbake. For dem som har lite språk, er det enda viktigere med kontinuitet. Språket forsvinner hvis en opplever at en ikke blir hørt, sett og forstått. Mange våger ikke å knytte seg til noen fordi de har erfart at den de knytter seg til, forsvinner igjen.

– Det finnes andre måter å organisere bistanden på, sier Kari Gåsvatn: – Brukerstyrt personlig assistanse BPA, eller såkalt medlevertturnus, langturnus eller «oljeturnus». Det betyr færre å forholde seg til, og mer kontinuitet i hverdagen. Alle burde dessuten få gi uttrykk for hvem de ønsker skal hjelpe dem med hverdagens gjøremål.

Snikinstitusjonalisering. Kari Gåsvatn er bekymret for den gettofiseringen som pågår. Mennesker med særskilte behov stues sammen i store enheter. Det virker som om mange har glemt skandalene fra institusjonenes tid. Det er lettere å bli isolert når mange med ulike behov og interesser plasseres under samme tak. Enkeltmennesket blir dårlig ivaretatt, og helheten forsvinner. Kommuneadministrasjonen begrunner det gjerne med behovet for et fagmiljø. Da må det være et tankekors at også fagfolkenes organisasjoner er bekymret over den snikinstitusjonalisering som nå pågår.

– Individet forsvinner i store enheter. Hver og en har med seg sine familiehistorier, interesser og behov, men plutselig blir alle puttet i samme sekk, og livet blir bestemt av vaktplaner, turnus og overlappingsmøter. Hovedproblemet er gruppetenkingen, at man ser en gruppe og ikke enkeltmenneskene. Derfra er veien kort til at det offentlige skalter og valter med sårbare mennesker. Dessverre er det lav politisk bevissthet om den snikinstitusjonalisering som nå foregår rundt i norske kommuner.

«De øyer av livskvalitet som likevel finnes i min datters hverdag, oppstår på tross av systemet, fordi det tilfeldigvis dukker opp tjenesteytere som har spesielle kvaliteter»

**(Aftenpostens kronikk
25.9.2009)**

Hår i suppa. Utviklingshemmede har ingen ambassadører i systemet, med unntak av at enkelte bistandsyttere prøver å ivareta den rollen. De er imidlertid ofte redde for å komme på kant med administrasjonen, og noen slutter i protest mot systemet. Hjelpevergen kan oppleve å stå helt alene, og det har også skjedd at hjelpeverger blir fratatt rollen fordi de engasjerer seg for mye, mot for eksempel tvangsflytting.

– Som pårørende blir vi sett på som hår i suppa når vi protesterer, søker og klager for å bedre situasjonen. Vi sitter dessuten ofte på hver vår tue. Da blir det ikke noe politisk trøkk. Mange aldrende foreldre er fortvilet og opprørt over det som foregår rundt i kommunene, men er for slitne til å starte noen aksjon.

– Politikerne mangler også ofte oversikt over det som skjer. De lytter til administrasjonen, og tror alt er bra når administrasjonen påstår at alt er bra. Jeg har erfart at politikere lytter når vi får dem i tale. Men de færreste av oss har tid til å drive lobbyvirksomhet. Vi ønsker å bli hørt uten å måtte slåss hele tida, sier Kari Gåsvatn.

Selvtillit. – Det er viktig å bygge opp selvtillit hos mennesker med utviklingshemning, fortsetter hun.

– Altfor mange opplever at systemet bryter ned selvtillit. Mange opplever mye sorg og tap i livet; at de blir satt utenfor hele tida.

– Men det går an å inkludere. Min datter har hatt mange fine støttekontakter som har tatt henne med på ting som andre ungdommer gjør. Hun skal slippe å gå på konsert sammen med sin mor. Mange er fortsatt viktige personer i hennes liv og del av hennes nettverk, selv om de ikke lenger er støttekontakt, sier Kari Gåsvatn.

Hun er glad for at Ingvild nå har en primærkontakt som tar henne med på nye aktiviteter, og som er god til å inkludere. Sammen med Ingvild inviterer han slekt og venner på middag. På den måten bidrar han til å integrere nettverket hennes i hennes daglige liv. Slik kontakt er vanskelig i en institusjon. En liten enhet gir bedre mulighet for å leve et vanlig liv.

– Fordi hun nå også får sammenhengende timer i helgene – uten å måtte være hjemme til vaktskifte midt på dagen – kan hun dra ut på kulturaktiviteter. Det er en stor forbedring.

– Det er viktig for alle å delta i kulturlivet. Et problem for mange med utviklingshemning er at de må komme tidlig

hjem på grunn av turnusene. Konserter for ungdom starter ofte ikke før kveldsvakta er slutt. Derfor er det så viktig å tenke nytt rundt organiseringen av bistanden, sier Kari Gåsvatn.

Stønader forsvinner. De som bor i omsorgsbolig, har ikke lenger krav på hjelpestønad, som skal dekke ekstraavgifter til pleie og omsorg.

– Her må noen politikere ha sovet i timen, mener Gåsvatn. – Begrunnelsen for å ta bort hjelpestønaden er at de som bor i omsorgsbolig, får den pleien og omsorgen de trenger der. Det betyr at man forutsetter at mennesker med utviklingshemning skal holde seg i omsorgsboligen 365 dager i året. Ingvild har i flere år vært med på en årlig sommerleir i regi av Røde Kors. Mens hun bodde hjemme fikk hun dels dekket oppholdet av kommunen som ferietilbud. Etter at hun flyttet for seg selv, må hun betale selv, 11 000 – 12 000 kroner for en uke, fordi hun også må betale ekstra for pleie og omsorg på leiren.

– Jeg tenkte at hun hadde råd så lenge hun hadde hjelpestønad. Det gikk opp i opp. Men nå når hjelpestønaden er tatt bort, må vi virkelig vurdere om hun kan reise på sommerleir. Det kan jo være at hun har lyst på noen andre ferieturer også, i likhet med andre mennesker. Hun må ha anledning til å gi en liten godtgjørelse til dem som tar henne med på hyttetur eller besøk hos slektninger og venner. For å besøke mormor og annen slekt på Nordmøre og i Trøndelag er hun også helt avhengig av følge. Ingvild har et nettverk som bryr seg om henne og inviterer henne. Reglene for hjelpestønad tar ikke høyde for kontakt med slekt og venner.

Nå prøver Nav å ta fra henne grunnstønaden også. Denne stønaden skal også dekke ekstraavgifter hun har på grunn av funksjonshemningen. Hun har ekstraavgifter for eksempel til å kjøpe billett for ledsager.

– Det er avgjørende for livskvaliteten å delta på aktiviteter og reise på ferie iblant, for funksjonshemmede så vel som for andre. Da er det helt meningsløst å bli fratatt de stønadene som skal dekke ekstraavgiftene ved funksjonshemning når man flytter til omsorgsbolig. Nav viser til regelverket, og Nav er firkantet. Derfor utfordrer jeg politikerne til å se på disse reglene: Er de slik de har ment det? Det nekter jeg å tro etter en valgkamp hvor slagordet var at «alle skal med», avslutter Kari Gåsvatn. ■

Krav om bedre tilgjengelighet i nye rutebusser

Alle nye busser skal ha plass til rullestol. Bussene må enten ha lavgulv eller rampe, eller være utstyrt med heisanordninger.

Dette er noen av kravene i en ny forskrift om universell utforming av kjøretøy som blir brukt i rutedrift med buss. Forskriften omfatter ekspressbusser og «forstadsbusser» (busser i klasse II og III). Bybusser (busser i klasse I) er det innført egne regler for tidligere.

– Den nye forskriften er med på å gjøre kollektivtrafikken mer tilgjengelig for alle, sa daværende statssekretær i Samferdselsdepartementet Erik Lahnstein da forskriften ble presentert i begynnelsen av desember.

– I tillegg til forskrifter og krav om utforming av busser, tog, sporvogn, t-bane, ferger og rutebiler, kommer arbeidet med å gjøre holdeplasser, stasjoner og knutepunkter for kollektivtransporten mer tilgjengelig. Dette er et viktig skritt i den store og gradvise omleggingen til et mer tilgjengelig transportsystem, sa han.



DAVÆRENDE STATSEKRETÆR i Samferdselsdepartementet Erik Lahnstein fikk demonstrert bussheis da departementet presenterte forskriften som gjelder fra 1. januar 2010. FOTO: SVEIN ERIK DAHL/SAMFOTO

– Retten til læring skal være rett til resultat

Alle prosesser som settes i gang må ha læring som mål, understreker Statens råd for likestilling av funksjonshemmede i sin høringsuttalelse til NOU 2009: 18 Rett til læring.

AV UNN CHRISTENSEN

Professor Peder Haug, medlem av Midtlyngutvalget og av Statens råd for likestilling av funksjonshemmede, utdyper dette:

– Tidligere har retten til et tilbud om spesialundervisning vært det essensielle, men en har ikke vært så opptatt av hva det fører til. Men det er viktig at spesialundervisning faktisk gir et utbytte. Når en ser at det ikke skjer, kan en ikke slå seg til ro med at vi har gitt et tilbud. Vi har per i dag ikke gode nok rutiner. Spesielt i videregående skole er svært mye av den spesialundervisningen som foregår i strid med loven. Vi må få på plass et system for å dokumentere læringsutbyttet. Nasjonale prøver er ett virkemiddel, sier Haug.

Mye uenighet. Statens råd for likestilling av funksjonshemmede stiller seg bak utredningens overordnede syn på norsk skole og hovedtrekkene i de forslagene som blir presentert (hele høringsuttalelsen ligger på www.srff.no). Men rådet savner en bredere diskusjon av inkluderingsprinsippet og hva det betyr i praksis i utredningen. Deler du dette synet?

– Ja, utvalget kunne godt fått mer ut av dette, ikke minst konsekvensene av å legge et inkluderingsbegrep til grunn. Inkludering er et veldig komplisert begrep. Det er ikke alle sidene utvalget har vært i stand til å få tak i. Det er ingen hemmelighet at arbeidet i utvalget har vært vanskelig, med mye uenighet. En måte å takle uenighet på, er ikke å ta opp stridspunktene.

Rett til ekstra tilrettelegging. Midtlyngutvalget foreslår å erstatte retten til spesialundervisning med en rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen. Rådet støtter



forslaget, men understreker samtidig viktigheten av at elevens rett til å få spesialundervisning slik det forstås i dag, må ligge fast. For rådet er det positivt at det spesielle og alminnelige blir koblet sammen, og i høringsuttalelsen understrekes det sterkt at den generelle kvaliteten på barnehage og skole er svært avgjørende for alle som går der. Hva er ditt syn på dette?

– Jeg deler dette synet. Begrepet spesialundervisning har blitt brukt om mye som ikke hører hjemme der, for eksempel fysioterapi, datautstyr og teleslynge. Alt som handler om ekstra tilrettelegging har blitt kalt spesialundervisning.

FFO understreker i sin høringsuttalelse at elever med særskilte behov skal ha en klar, individuell rett til et særlig tilpasset opplegg hvis de ikke har utbytte av ordinær opplæring. FFO støtter ikke forslaget om å erstatte retten til spesialundervisning med en rett til ekstra tilrettelegging i undervisningen, fordi det innebærer «en klar dreining fra individuelle rettigheter til

langt mindre forpliktende ordninger». I følge FFO vil «rett til ekstra tilrettelegging» legge til rette for altfor åpne og store tolkningsvariasjoner og dermed en ulik praksis fra skole til skole, fra kommune til kommune. Kommentar?

– I dag er det svært store variasjoner. Mange er skeptiske til forandringer uten at de kommer opp med forslag til hvordan en kan skape et bedre system. Spesialundervisning har vært og er fortsatt en kamparena, påpeker Haug.

Læringsbok. Rådet støtter forslaget om innføring av læringsbok for alle elever, som skal følge eleven gjennom skolegangen, men ønsker at forslaget skal utredes nærmere (blant annet forhold knyttet til personvernet og den fysiske utformingen av boka). Rådet ønsker dessuten en nærmere avklaring av forholdet mellom læringsbok, individuell plan (IP) og IOP.

FFO på sin side støtter intensjonene i læringsboka, men synes ideen er lite utredet. De frykter at den vil bidra til at lære-

ren får flere administrative arbeidsoppgaver. Læringsboka bør heller systematisere arbeidet læreren allerede gjør i dag, uten at kravet til dokumentasjon blir større. «Mange lærere føler stadig større krav om dokumentasjon, som en belastning, derfor er det viktig at det oppleves som en praktisk hjelp i oppfølgingen av den enkelte elev,» heter det i høringsuttalelsen til FFO. De ønsker heller ikke en læringsbok som har likhetstrekk med en pasientjournal. Hva er ditt syn?

– Læringsbok er viktig, men det er bare en overskrift. I dag er det svært vanskelig å få informasjon om elevene fra tidligere skoleslag og i overgangen fra barnehage til skole. Det er derfor helt avgjørende å skape et system for informasjon flyt mellom utdanningsnivåene. Men det er mange uavklarte praktiske og juridiske spørsmål som må utredes mer, sier Peder Haug.

Tilgjengelig og nær ekspertise. PP-tjenesten utsettes for kryssende forventninger: Det etterlyses på den ene side mer systemrettet arbeid og bedre oppfølging i tilretteleggingen av opplæringen, mens

Flest gutter

Lederen av utvalget, Jorid Midtlyng, som til daglig er kommunaldirektør for oppvekst og utdanning i Trondheim kommune, sa dette da hun presenterte hovedpunktene i utredningen på et møte i Utdanningsdirektoratets Brukerforum 29.9.2009 (sitert etter Spesialpedagogikk nr. 9/2009).

- Forskning viser at ca. 70 prosent av de som mottar spesialundervisning er gutter.
- Bare en del av det som i dag omtales som spesialundervisning, er opplæring utført av personale med spesielle forutsetninger for og kompetanse til å støtte læringen til barn, unge og voksne med særskilte behov.
- Det er visse barn og unge som kommer systematisk mye dårligere ut enn andre. Utvalget har ønsket å sette mer fokus på de som har spesielle behov, men som ikke får spesialundervisning.



PROFESSOR PEDER HAUG er medlem av Statens råd for likestilling av funksjonshemmede og var medlem av Midtlyngutvalget. FOTO: MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN

det på den annen side også blir forventet at mye av arbeidsdagen bindes opp av lovfestede krav om sakkyndighetsarbeid med tidkrevende utredning og dokumentasjon. Hvordan ser du på dette?

– PP-tjenesten er svært viktig. Ressursene til læring skal være så nær elever og skolen som mulig. Kompetanse på vanlige vanskeligheter må finnes overalt. På mer uvanlige vanskeligheter vil kompetansen måtte bli mer sentralisert til kompetansesentre m.v.

Haug understreker at mens ressursene til andre deler av hjelpeapparatet (for eksempel helse) har hatt en enorm vekst, har bevilgningene til PP-tjenesten stått i ro, og kompetansen har vært nedadgående. – Tidligere var det mange spesialpedagoger med hovedfag og psykologer i PP-tjenesten. Nå mangler denne kompetansen: Psykologene forsvinner. Spesialpedagogene mangler toppkompetanse, og gjennomtrekken er stor.

Tilsyn uten kontroll. Statens råd for likestilling av funksjonshemmede ønsker en nærmere diskusjon om vurderingsordninger som benyttes for å måle elever. Ifølge høringsuttalelsen mangler det fortsatt et evalueringssystem for elever med utviklingshemning. Mange skoleeiere og -ledere tar ikke det ansvaret de faktisk har for å gi elevene god læring, noe som blir illustrert i flere tilsynsrapporter der mange skoler har avvik fra regelverk. Rådet ønsker en diskusjon om sanksjonsmulig-

heter overfor dem som bryter regelverket.

FFO påpeker i sin høringsuttalelse at Utdanningsdirektoratet de siste fire årene har kontrollert gjennom tilsyn om kommunene har god nok kontroll med kvaliteten på grunnopplæringen. Nær 70 prosent av kommunene viser avvik. Gjentatte tilsyn viser at det er svært lite som skjer for å rette på de avvik og feil som kontrolleres. «FFO er ikke i tvil om at dette går på elevens rettssikkerhet løs, og at mangelfull oppfølging bidrar til å skape skoletapere hver dag. FFO mener derfor at det er nødvendig å ta i bruk sanksjonsmidler for å redusere avvikene. Det må vurderes nye og mer forpliktende tiltak for hvordan statlige tilsynsrapporter bedre kan følges opp av skoleeier,» skriver de avslutningsvis. Kommentarer?

– Hvis statlige tilsyn avdekker alvorlige mangler, må det følges opp med kontroll, sier Haug.

Enkeltvedtak uten sakkyndig vurdering. Rask saksbehandling er viktig, slår rådet fast og støtter forslaget om at vedtak om ekstra tilrettelegging av opplæringen kan fattes uten sakkyndig vurdering. «Imidlertid må foreldres rett til å kreve sakkyndig vurdering være svært tydelig, og retten til å takke nei til ekstra tilrettelegging uten sakkyndig vurdering må være reell.»

FFO frykter at det i for stor grad legges til rette for uformelle prosedyrer som kan slå uheldig ut. Foreldre og foresatte gis riktignok mulighet til å kreve sakkyndig vurdering om de ikke er fornøyde eller enige i tiltaket, men slik FFO ser det, så er dette et sikkerhetsnett som vil fungere for de fleste, men ikke for alle. Kommentarer?

– Det er mulig å misbruke alle systemer. Hvis en har tilstrekkelig informasjon til å sette i gang med tiltak, er det ikke nødvendig med ytterligere utredninger. Det som er viktig er å sette i gang med tiltak som fungerer. De som ønsker det, kan kreve sakkyndig vurdering.

Tettere oppfølging og økt kompetanse er i følge utvalgsleder Jorid Midtlyng to røde tråder i utvalgets forslag. Men andelen barn som får spesialundervisning, øker med alderen, til tross for at målsettingen er tidlig innsats. Hva skal til?

– Personlig kompetanse og innsikt i problematikken er viktig. Dette må bygges inn i lærerutdanningen. Det må være en tettere relasjon mellom hjelpeapparatet og høyere utdanning, avslutter Peder Haug. ■

Proposisjon om ratifisering av FN-konvensjon før påske

Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Audun Lysbakken ble populær på FFOs kongress i januar da han sa at regjeringen tar sikte på å fremme en proposisjon om ratifisering av FN-konvensjonen for mennesker med nedsett funksjonsevne før påske.



AV RUNE ANDERSEN

Om regjeringens arbeid med FN-konvensjonen sa Lysbakken:

– Jeg vet at mange har ventet utålmodig på avklaring om når saken kommer. Den avklaringen vil jeg gi dere nå. La meg gjøre det helt klart: Norge kommer til å ratifisere konvensjonen. Jeg er glad for at jeg her i dag kan fortelle dere at konvensjonen skal bli en del av norsk lov, sannsynligvis i løpet av året. Målet for meg er å fremme lovproposisjonen for Stortinget før påske.

Et historisk år. Lysbakken betegnet 2009 som et historisk år. Da trådte diskriminerings- og tilgjengelighetsloven i kraft, da la regjeringen fram sin handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet.

– Samtidig lanserte vi visjonen om et universelt utformet Norge i 2025, sa statsråden.

Lysbakken forsikret at regjeringen har og vil fortsette å ha en omfattende og klar politikk om personer med nedsatt funksjonsevne.

– Fundamentet for dette ble styrket i 2009, og vi vil følge opp i årene som kommer, sa han.

– Og stasråden visste hvor han var: – Vi er klare til å lytte til FFOs råd om hva som kan gjøres bedre.

Fersk statsråd skrøt av FFO

Naturlig nok brukte arbeidsminister Hanne Bjurstrøm atskillig tid på å snakke om hvor viktig det er å sørge for at så mange som mulig er i arbeid da hun talte til FFOs kongress. Men hun fant også tid til å skryte av FFO.

– Jeg setter utrolig pris på det store arbeidet dere gjør, ulønnet og på fritiden, som tillitsmenn og -kvinner i alle FFOs medlemsorganisasjoner, sa hun.

– Gjennom det arbeidet dere gjør bidrar dere til å kaste lys på hindringene og den praktiske politikken som skal føres. Vi ønsker at alle skal med. Men det er et godt stykke derfra til å kunne senke skuldrene og si at alle er med.

– Derfor trenger vi alle de små og store organisasjonene som FFO består av. Vi trenger et aktivt sivilsamfunn som tar initi-

LØRDAG 16. JANUAR hadde Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, FFO, besøk av to statsråder. Over sitter barne-, likestillings- og integreringsminister Audun Lysbakken ved siden av generalsekretær Liv Arum og daværende FFO-leder Margaret Ramberg. Bak står assisterende generalsekretær Jarl Ovesen. Til venstre: arbeidsminister Hanne Bjurstrøm på talerstolen.

FOTO: RUNE ANDERSEN

ativ nedenfra. Vi trenger personer som kan sette ord på uløste problemer og som kan formulere krav til oss som har ansvar. Derfor er det viktig for meg å ha åpne kanaler mot dere. For meg var det viktig raskt å få et møte med FFO. Det hadde jeg på min andre dag som statsråd. Jeg satte stor pris på møtet og fikk fine innspill til arbeidet med blant annet sykefravær.

– Jeg vil ha mange møter med dere framover, og jeg kan love dere to ting. For det første: Vi kommer ikke alltid til å være enige i ett og alt. Det andre er at jeg lover å lytte og alltid ta på alvor den innsikt og erfaring bare dere kan komme med om hvordan velferdspolitikken virker – på godt og vondt, sa arbeidsminister Hanne Bjurstrøm.

Næringsdrivende etterlyser oversikt over funksjonshemmede som ønsker jobb

Hvorfor har ikke Nav oversikt over alle som ønsker tiltaksplasser, for eksempel mennesker med funksjonsnedsettelse? Espen Nicolaysen stiller spørsmålet – og det er ikke ut fra teoretisk interesse. Han har møtt Nav. Og blitt frustrert.

AV RUNE ANDERSEN

Sammen med to kamerater startet Nicolaysen i 2007 firmaet Kursagenten.no. Forretningsideen var – og er – å bistå bedrifter og andre som skal arrangere kurs. Kursagenten.no har Norges største kursoversikt med alle typer kurs for private og bedrifter. Hver dag har de flere tusen treff på sitt nettsted.

Ingen oversikt. De fant raskt ut at aktiviteten var så stor at det ikke var nok med de tre gründerne. De måtte ansette flere.

– Da gikk vi til Nav for å komme i kontakt med mennesker som var kvalifisert til tiltaksplasser, sier Nicolaysen.

– For å spare lønnsutgifter?

– Ja, det også. Det legger vi ikke skjul på. Men samtidig var vi ute etter stabil arbeidskraft. Vi innbiller oss at mennesker som har hatt problemer med å skaffe seg jobb, ofte blir lenge når de først får en mulighet. Vi hadde lest i avisene



SAMLING RUNDT SKJERMEN: Fra venstre Erik Westervoll, Annika Flatin og Espen Nicolaysen. På den andre siden sitter Jens Ellingsson. FOTO: RUNE ANDERSEN

at over 90 000 funksjonshemmede som står utenfor arbeidslivet, ønsker arbeid. Vi trodde at Nav hadde en oversikt over i hvert fall en del av dem – en slags pool over arbeidssøkende med funksjonsnedsettelse. Men nei. Vi fikk beskjed om at vi måtte henvende oss til de lokale Nav-kontorene. Alle som har forsøkt det, vet hvor lang tid det kan ta.

To fra Telenor Open Mind. De tok også kontakt med funksjonshemmedes interesseorganisasjoner. Heller ikke der fantes det oversikt.

Redningen ble Telenor Open Mind, som er et kurs- og arbeidstreningsprogram for mennesker med fysiske og psykiske funksjonsnedsettelse.

«Programmet skal være med på å gi deltakerne muligheter til å jobbe seg inn i arbeidslivet gjennom relevant arbeidstrening og erfaring,» kan man lese på Telenor Open Minds nettsted.

– Gjennom dem fikk vi ansatt to dyktige medarbeidere, sier Espen Nicolaysen. – Det er vi naturligvis glad for. Det burde finnes flere som arbeider på samme måte som Telenor Open Mind. Ikke minst Nav, sier han.

Nav sier nei

Navs fagavdeling har sendt Notabene denne kommentaren på e-post:

«Vi har tidligere vurdert å opprette et register som kun inneholder informasjon om mennesker med funksjonshemninger, men da kom det opp en del ankepunkter.

Et slikt register måtte tilpasses registre NAV allerede har over arbeidssøkere og ville innebære en spesiell merking av funksjonshemmede, slik at arbeidsgivere fikk en liste (med CV'er) over aktuelle

kandidater. Dette har blant annet følgende problematiske sider:

- En slik avmerking vil bety at søkelyset rettes mot hva folk ikke kan, framfor hvilke kvalifikasjoner de faktisk har.
- Det innebærer å merke av/blinke ut mennesker med spesielle problemer – å markere forskjeller mellom grupper av mennesker.
- Funksjonshemning dreier seg om noe relativt. Det er et forhold mellom individets forutsetninger og omgivelsenes

(skiftende) krav. Man kan være funksjonshemmet i noen situasjoner, men ikke i andre.

- Hvem skulle avgjøre om det foreligger en funksjonshemning, og derved bør inn i registeret? Den enkelte selv? Er dette tilfredsstillende?

Det kan være problemer med en slik framgangsmåte knyttet til taushetsplikt o.l.

Vi er ikke fremmed for å ta opp diskusjonen igjen, men da vil det være aktuelt å ta med brukerorganisasjonene.» ■

Nye standarder for universell utforming

Standard Norge har utarbeidet nye standarder for universell utforming av arbeidsbygninger, publikumsbygninger og boliger.

– Dette er gode virkemidler for å gi alle mennesker tilgang til viktige bygninger, sa kommunal- og regionalminister Liv Signe Navarsete da standardene ble presentert i slutten av januar.

I den nye plan- og bygningsloven som trår i kraft 1. juli er kravene til tilgjengelighet skjerpet. Blant annet skal både arbeidsbygninger og publikumsbygninger være universelt utformet.

– Regjeringen vil at bygninger som gjelder alle skal være tilgjengelige for alle. Ingen skal måtte stoppe i døren eller trenge spesielle løsninger for å komme rundt i ulike deler av slike bygninger, sier Navarsete.

Standard Norge har utviklet de nye standardene sammen med blant andre Husbanken, byggenæringen og ulike interessegrupper.



DETTE er gode virkemidler, sier kommunal- og regionalminister Liv Signe Navarsete om nye standarder for universell utforming. FOTO: SCANPIX/STATSMINISTERENS KONTOR

Arbeidsrettede tiltak for unge – virker de?

AFI-forsker Ingrid Rusnes har skrevet en rapport om norsk forskning om unge med funksjonsnedsettelse og deres bruk og utbytte av ulike arbeidsrettede tiltak.

I en pressemelding skriver Arbeidsforskningsinstituttet AFI at rapporten er en gjennomgang av forsknings- og praksisbasert litteratur på feltet og at den avdekker mangel på kunnskap om unge funksjonshemmedes bruk og utbytte av ulike tiltak.

«Rapporten påpeker også mangelen på nasjonale tiltak som retter seg direkte mot målgruppen unge funksjonshemmede,» skriver AFI.

Rapporten kan lastes ned fra www.afi-wri.no

Av forskere – for forskere

En journalists privilegium er å spise sine overskrifter så mye at de nesten sprekker av usaklighet – men likevel har en kjerne av sannhet i seg.

Her har du en slik overskrift.

*

Funksjonshemming – politikk, hverdagsliv og arbeidsliv er tittelen på en bok professor Jan Tøssebro har redigert og Universitetsforlaget gitt ut.

«Formålet med denne boka er å gi et innblikk i dagens forskning om funksjonshemming og funksjonshemmende prosesser,» skriver Tøssebro. Og: «En har studert funksjonshemmetes hverdag og holdt det opp mot politiske idealer om likestilling og deltakelse i samfunnslivet.»

Boka er et slags konsentrat av Norges forskningsråds satsing på forskning om funksjonshemming og funksjonshemmende prosesser i perioden 2004-2008.

Mange forskere kommer til orde i boka. Den består av fire deler:

- Politikk, forståelse og definisjoner.
- Arbeidsliv og marginalisering.
- Familie, oppvekst og hjelpeapparatet.

• Hjelpemidler og hverdagsliv. Det er ingen tvil om at forfatterne kan mye om det de skriver om. Heller ingen tvil om at mesterparten av forskningen de har bedrevet er viktig.

Med andre ord en viktig bok?

Tja. Jo. Hvis du klarer å trenge bak forskerspråket. For dem som ikke selv har syslet med forskning eller tilbrakt noen semestre på Blindern, Nova, NTNU Samfunnsforskning eller tilsvarende steder, reiser språket i denne boka seg som en mur det skal mye til å forsere.

*

Derfor den noe fjollete overskriften. Selvfølkelig er boka skrevet for flere enn forskere. Studenter for eksempel. Men ikke så veldig mange andre kommer til å lese den, er jeg redd.

To illustrerende sitater:

«Informantene som er i arbeid, som har vært i arbeid, og som ser for seg at de skal vende tilbake til arbeid, er på ulike måter opptatt av å konstruere og vise frem kontinuitet i sine liv som et grunnlag for sine identitetskonstruksjoner. Å basere sin

identitet på hendelser og/eller erfaringer som er knyttet til både fortid og nåtid, synes å gi et bedre grunnlag for identitetsutforming enn utsagn som ikke viser til en slik kontinuitet over tid. Som narrative aktører setter de sine erfaringer inn i rammen av det vanlige.» (s. 85)

Og: «Fysiske og materielle omgivelser kan ses som medskapere av bevegelse og mobilitet, gjennom å utgjøre referansepunkt eller navigasjonsmerker (Hutchins 1995) heller enn fysiske hindringer. Rom og omgivelser har i analyser en tendens til å bli betraktet som rammer eller passive bakgrunner som handling foregår innenfor (Jackson 1996; Low & Lawrence-Zuniga 2003). I kapitlet rettes søkelyset mot måten ting og materialitet kan ha en betydning for og virke inn på menneskelig handling og meningsproduksjon på.» (s. 228)

Skjønner du hva jeg mente da jeg skrev overskriften?

*

Skjønner du hva forfatterne mener? Fint. Da kan dette være en bok for deg.

RA.

Når partneren forsvinner inn i skoddeheimen

Bildende kunst og dikt. En lang prosahistorie. Tekst på nynorsk og engelsk. En spesialkomponert cd.

Det kan låte som et usammenhengende sammensurium, men resultatet det motsatte: En velkomponert, usedvanlig sterk bok om to mennesker som glir fra hverandre fordi den ene får Alzheimer, bare 55 år gammel.

Vegen inn i skoddeheimen er tittelen på boka. Bildene har kvinnen som forsvant inn i skoddeheimen malt gjennom mange år – uten at hun noen gang visste at de skulle bli en del av en bok. Diktene og den vonde fortellingen om det som skjedde har han som så henne bli en annen skrevet.

Inger Anne Ree og Ola Hunderi traff hverandre i 1965 og giftet seg året etter. Hun utdannet fysioterapeut, han fysiker. Begge aktive, også utenfor arbeidet. Inger Anne Ree, som føyde hans etternavn til sitt eget, likte å male – og malte godt.

Midt på 90-tallet skjønte de at noe var galt. Etter mange undersøkelser fikk Inger Anne Ree Hunderi høsten 1997 diagnosen: Alzheimer. Etter hvert ble det klart at hun ikke kunne bo hjemme. 1. mars 2001 flyttet hun til en omsorgsbolig. Ektemannen Ola flyttet med. Om ektefellen som forsvant inn i skoddeheimen skriver han i forordet til boka:



«Hjå Inger Anne gjekk sjukdomen i byrjinga fyrst og fremst ut over det mentale. Ho mista minnet, vart ekstremt sårbar og redd, endra personlegdom og trekte seg attende frå venter. Ho vart og relativt tidleg språklaus. Kjensler som ho ikkje kunne uttrykke muntleg, greidde ho å formidle gjennom sine bilete. I den grad bileta speglar hennar indre landskap, ser

me korleis eit rikt, fargesterkt landskap etter kvart forvitrar til ei aude, mørkt og trist og konturlaus verd.»

Ett av Ola Hunderis mange dikt til konas like mange bilder i *Vegen inn i skoddeheimen*:

Band

*Vi forma kvarandre,
var leire i kvarandres hender.
Batt sterke band.
Trudde at banda aldri kunne slitast av.
No er dei berre eit minne.
Tunne trevlar er det einaste
som står att,
men ennå held dei.
Det er underleg kor slitesterke slike band er*

Musikeren og komponisten Karl Seglem har skrevet musikk til bildene og spilt den inn på en cd som følger boka.

Diktene og de andre tekstene presenteres også på engelsk i *Vegen inn i skoddeheimen - The Road into the Land of Mist*. Forlaget arbeider for at også mennesker i andre land skal få ta del i det norske ekteparets historie. Alzheimer er ingen særnorsk sykdom.

RA.

Skynd deg å elske

En annen bok om å leve sammen med et menneske med Alzheimer har fått langt mer oppmerksomhet enn *Vegen inn i skoddeheimen*: Laila Lanes og Jan Henry T. Olsens *Skynd deg å elske* (Kagge Forlag). Også den kom i fjor.

Den tidligere fiskeriministeren Jan Henry T. Olsen var bare 51 år gammel da han ble rammet av Alzheimer. Hans kone skriver om hvordan det forandret *hans* liv og *deres* samliv – i en langt mer tradisjonell form enn den vi møter i *Vegen inn i skoddeheimen*.

At *Skynd deg å elske* ble en av høstens bestselgere, er bra. Det er en god og viktig bok. At *vegen inn i skoddeheimen* ikke ble det, er synd. Også den er god og viktig.

Trude Haugli ny leder for Likestillings- og diskrimineringsnemnda

Trude Haugli er oppnevnt som leder av Likestillings- og diskrimineringsnemnda for perioden 2010-2014. Haugli er professor dr. juris. ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø.

Barne- og likestillingsdepartementet – som det da het – oppnevnte nemnda i desember i fjor.

Nemnda består av seks medlemmer. Ett av dem er tidligere leder for Sta-

tens råd for likestilling av funksjonshemmede, professor Jan Tøssebro, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap ved NTNU, Trondheim.

Likestillings- og diskrimineringsnemnda behandler klager på Likestillings- og diskrimineringsombudets uttalelser og fatter hastedtak i enkeltsaker.

Gladhistorier om utviklingshemmede som eier egen bolig

I Norge eier 80 prosent sin egen bolig. For utviklingshemmede er tallet langt lavere: 16 prosent. Men det finnes suksesshistorier, gladhistorier. Nå er ni av dem samlet i to bøker.

På en boligkonferanse i 2007 presenterte Norsk Forbund for Utviklingshemmede noen gode eksempler – eksempler på at utviklingshemmede eier sin egen bolig og lever godt der. Reaksjonene var så positive og interessen så stor at forbundsleder Helene Holand mente de burde fortsette å arbeide med temaet også etter at konferansedeltakerne hadde gått hver til sitt.

Vi bør lage en bok fylt av suksesshistorier, tenkte hun. Det var mange andre i forbundet enig i. Men å lage bok koster penger. De søkte Husbanken om støtte. Og fikk ja.

Journalist Bitten Munthe-Kaas ble engasjert for å skrive historiene. Resultatet ble *Ni personer med utviklingshemming viser veien fram til egen bolig* og lettlestversjonen *Sjef i Eget hus*. Prosjektleder Lillian G. Rasmussen er medforfatter.

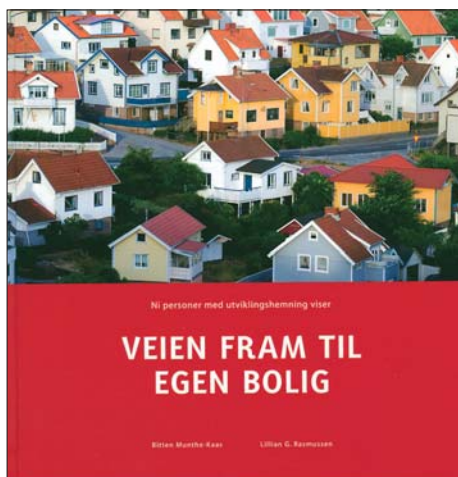
Helene Holand er godt fornøyd med bøkene. – Jeg er glad for at vi tok initiativet og for at vi klarte å få bøkene ferdig til forbundets landsmøte i Tønsberg i september, sier hun.

I forordet til *Ni personer med utviklingshemming viser veien fram til egen bolig* skriver Holand:

«Vi vet at mange personer med utviklingshemming møter fordommer og myter på veien mot å skaffe seg sitt eget hjem. Disse fordommene og mytene vil vi avlive og knuse. Uten tro på at samfunnet kan endres vil det ikke bli endret. Personene vi møter i denne boka har alle utfordret våre holdninger. De har vist oss at det nytter å tenke annerledes, og at det nytter å kreve respekt og selvbestemmelse.

Eksempelene i denne boka viser dessuten noen av de barrierene personer med utviklingshemming kan møte på veien mot et eget hjem. En viktig fellesnevner for de som har lyktes er individuelle løsninger når det gjelder valg av bolig og tjenestene de trenger der.»

I *Ni personer med utviklingshemming viser veien fram til egen bolig* oppsumme-



rer prosjektleder Lillian G. Rasmussen erfaringene blant annet slik:

«Alle historiene er preget av foreldrenes engasjement for at deres sønn eller datter skal få et godt liv. Dette engasje-

mentet er basert på en bevissthet om at ungdommer og voksne med utviklingshemming skal kunne bo og leve som andre i dette landet. Vi leser samtidig om de mange påkjeningene og store utfordringene disse familiene blir stilt overfor underveis. [...] Måten de potensielle boligkjøperne og husbyggerne er blitt møtt av de offentlige instansene, har vært varierende. I noen kommuner er familiene blitt møtt veldig positivt – mens de i andre er blitt møtt med skepsis til at en person med utviklingshemming skulle kjøpe eller bygge egen bolig.»

Bitten Munthe-Kaas er en erfaren og kunnskapsrik journalist som forteller historiene om de ni på en god og lettfattelig måte. Uten store ord får hun oss til å forstå at historiene er viktige. De fleste bildene i de gjennomillustrerte bøkene har hun også tatt. Hadde oppdragsgiverne engasjert en profesjonell fotograf, ville boka ha blitt enda bedre. Noen kroner til språkvask burde de også ha kostet på seg.

De to bøkene koster henholdsvis 100 og 150 kroner og kan kjøpes fra nettstedet til Norsk Forbund for Utviklingshemmede, www.nfunorge.org

Hefte om koordinerende enhet

Takk for hjelpen! – Eksempler på nytten av koordinerende enhet for habilitering og rehabilitering i kommuner og helseforetak er tittelen på et tipshefte Helsedirektoratet har gitt ut. Her presenteres gode eksempler fra hele landet: Bydel Grorud i Oslo, Bærum, Akershus universitetssykehus, Voss, Steinkjer, Kongsvinger, Luster, Nordkapp, Helse Nord og Sarpsborg.

Journalist Rune Andersen har skrevet teksten. De fleste bildene har fotograf Marianne Otterdahl-Jensen tatt.

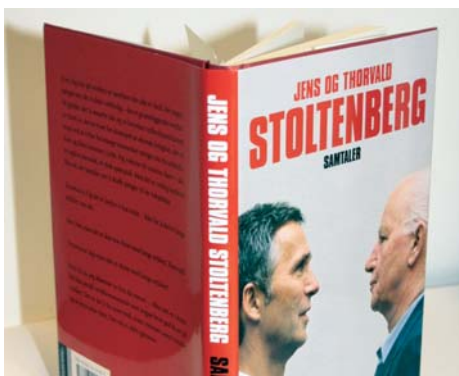
Heftet er på 40 sider i A4-format. Det kan lastes ned fra www.helsedirektoratet.no eller bestilles fra Helsedirektoratet v/Trykksakekspedisjonen, tlf. 24 16 33 68 (tirsdag og torsdag kl. 12-14), telefaks 24 16 33 69, bestillingsnummer IS-1762.

RA.

Ingenting. Ikke ett ord

Det kommer stadig bøker av eller om politikere. Jeg har lest fem av 2009-høstens utgivelser. Der løftes mange temaer fram. Mye viktig. Men hva med mennesker med funksjonsnedsettelse og arbeid for å fjerne hindringer, urettferdigheter og diskriminering de møter i hverdagen? Har denne delen av politikken fått plass i politikerbøkene?

AV RUNE ANDERSEN



Samtaler (Aschehoug), der **Jens og Thorvald Stoltenberg** snakker om politikk og deler av privatlivet, ble en av høstens bestselgere.

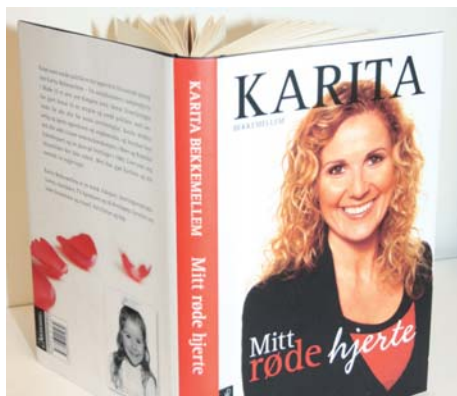
Her utveksler de tanker om blant annet internasjonal politikk, nordområdene, Norges plass i verden, den nordiske modellen, utviklingen av velferdssamfunnet, forholdet mellom marked og stat, olje og gass, betydningen av kunnskap og regjeringssamarbeid.

Innenrikspolitisk trekker statsminister Jens Stoltenberg fram «tre store prosjekter»:

«Det ene er arbeiderklassen inn; det andre er kvinner inn – til makt, til innflytelse, til deltakelse ... Jeg mener at et tredje store prosjekt, som jeg i hvert fall vil være med på, er å lage et samfunn der det er plass til å løfte etniske minoriteter, løfte nye landsmenn inn. Alle skal med, også de som har annen hudfarge, annen etnisk bakgrunn,» sier statsminister Jens Stoltenberg.

Hva han eller hans far på de 180 sidene sier om at mennesker med funksjonsnedsettelse skal med?

Ingenting. Ikke ett ord.



Mitt røde hjerte (Aschehoug) er tittelen på **Karita Bekkemellem**s temperamentsfulle oppsummering av sin tid som Arbeiderparti-politiker.

«Sakene er alltid det viktigste, det som gir politikken innhold og det er de som hele tiden har drevet meg videre,» skriver kvinnen som satt på Stortinget i fem perioder og var statsråd i to regjeringer, blant annet som likestillingsminister.

«Gjennom hele mitt statsrådsvirke har jeg hatt tre hovedsaker: homopolitikk, kjønnslemlestelse/tvangsekteskap og barne- og familiepolitikk.»

Utvilsomt viktige saker. Men hva med mennesker med funksjonsnedsettelse og deres likestilling? Hva skriver hun om det på de 230 sidene?

Ingenting. Ikke ett ord.



«Odd Einar er en politiker som mener og synes noe om alt,» skriver Rita Sletner i *Det politiske mennesket*. Et festskrift til *Odd Einar Dørum*, redigert av Torgeir

Anda og utgitt på Communicatio Forlag. I fire år var hun hans statssekretær i Justisdepartementet.

Jo, Venstres **Odd Einar Dørum** har ment mye om mangt – i mange roller – siden han ble aktiv i politikken på sektstallet: Vietnam, EEC, EF, EU, forsvarspolitik, justispolitikk med NOKAS og terror sentralt, hiv/aids, kirken, helse- og sosialfaglig konsulent i Kirkens Bymisjon, samferdselspolitikk, skole, forskning – for bare å nevne noe. Hele tiden aktiv. Noen sier hyperaktiv. Telefoner og møter døgnet rundt.

«Etter fire år tett på Odd Einar Dørum, kan jeg med hånden på hjertet si at det er ingen jeg har fått flere telefoner fra enn ham, inkludert mannen min,» skriver Sletner.

Alltid engasjert.

Men hva mener han om hvilken politikk som bør føres for mennesker med funksjonsnedsettelse?

Tja. Ingen av de 11 bidragsyterne i festskriftet skriver noe om det.

Ingenting. Ikke ett ord.



Gamlekara da, hva med dem? Historikeren Hans Olav Lahlum har skrevet over 800 sider om en av gigantene, Arbeiderpartiets **Haakon Lie**. Han deltok i norsk politikk i over 80 år og var glødende opp-tatt av et bredt spekter av politiske saker – såvel utenrikspolitiske som innenrikspolitiske. Med kraft grep han inn i så mangt og var en mester i å sette ulike saker på dagsordenen og sørge for at noe ble gjort.

Lahlum skriver blant annet om Haakon Lies engasjement for de svakeste og for vanskeligstilte mennesker.

Hva som står om mennesker med funksjonsnedsettelse i *Haakon Lie. Historien, mytene og mennesket* (Cappelen Damm)?

Ingenting. Ikke ett ord.

Heis, tilgjengelighet – og utsettelse

Vi må til en roman for å finne noe om mennesker med funksjonsnedsettelse og universell utforming. I *De innerste sirkler* (Schibsted Forlag) skriver **Åslaug Haga** om da heiskrav og tilgjengelighet for alle ble behandlet i en regjeringskonferanse. Riktignok i skjønnlitterær form, men det er nærliggende å tenke seg at den har utspring i noe den tidligere Senterpartilederen og statsråden i flere departementer har opplevd:



«Det startet opp med tredje gangs behandling av et notat fra kommunalministeren om innføring av krav til heis i nye flerbolighus med tre etasjer eller mer.

Kommunalministeren orienterte kort om innholdet i notatet og understreket at heiskravet var viktig for funksjonshemmede, men også for eldre mennesker som det ble stadig flere av. Pålegget måtte sees som en viktig del av regjeringens arbeid med å sikre universell utforming av bygg og anlegg. Kostnadene for utbygger ville være begrenset.

– Regjeringsnotatet har vært forelagt alle statsråder, sa kommunalministeren, – det er kun finansministeren som har merknad. La meg for ordens skyld sitere fra merknaden. Han sier:

’Det er ikke dokumentert at det er samfunnsmessig lønnsomt å innføre krav om heis ved tre etasjer eller mer i alle flerbolighus. Selv om det kan være fornuftig å bygge heis i flerbolighus med tre eller flere etasjer, er det ikke nødvendigvis slik at det er fornuftig bruk av samfunnets ressurser å bygge heis i alle slike bygninger. Det vil blant annet være avhengig av befolkningssammensetningen i de ulike boligområdene. Videre er jeg ikke kjent med at det er dokumentert at

det er mangel på slike boliger i dag, eller at det kommer til å bli mangel på slike boliger i årene framover. Jeg vil derfor gå imot at forslaget om innskjerping av kravene til heis sendes på høring nå. De samfunnsmessige konsekvensene av et eventuelt lovforslag må utredes nærmere, før saken forelegges regjeringen på nytt.’

– Der står vi statsminister, fastatte kommunalministeren. – Dette er i bunn og grunn et spørsmål om politikk. Hvis vi mener noe med at vi ønsker å tilrettelegge samfunnet for alle, er dette et opplagt tiltak.

Det var mange hender i været, og absolutt alle støttet kommunalministeren.

Kulturministeren var siste taler: – Kommunalministeren har min fulle støtte. Jeg ber finansministeren tenke igjennom hvem som har valgt oss og hvem vi er satt til å tjene.»

Statsministeren skar gjennom, slo klubba i bordet og sa: – Saken utsettes!

Rådet på nett

Nettstedet til
Statens råd for likestilling av funksjonshemmede
oppdateres hver uke

www.srff.no

Grønt gress også på denne sida av gjerdet

Det er mange uttrykk i det norske språket for at det å tro at alt er så mye bedre en annen plass, er å lure seg selv. Forresten så brukes disse uttrykkene kanskje vel så ofte til å prøve å lure andre. Mer om det senere.

Borte bra, men hjemme best. Det er noe trygt over dette. Vi sier ikke at det er dårlig borte, vi sier faktisk at det er bra. Vi anerkjenner borte, men likevel.

Og gresset er ikke nødvendigvis grønnere på andre sida av gjerdet, selv om ordtaket sier det. Det ligger en liten tvil i utsagnet. Det er grønt der, men vi får nå likevel helst tro at det er grønnere på denne sida. I alle fall er det ikke verd bryet og risikoen ved å bryte seg over gjerdet.

Og Norge skårer høyt på spørreundersøkelser om den enkeltes lykke, likestilling, tilfredshet med styre og stell, velferd og økonomi.

Man behøver ikke være dårlig for å bli bedre, sies det i ett av de få ordtakene jeg kan like. Men slik høres det ikke ut når vi nordmenn skal debattere oss selv og det lille samfunnet vi utgjør. Det ikke måte på hvor elendig alt synes å være. Men i Sverige har de... og i Frankrike får de... og i England er det slik at... Det er blitt vanlig å plukke enkelte elementer, hvor det synes å være bedre enn her hjemme, fra hvor som helst og bare plante dem rett inn i det norske samfunnet: se hvor mye bedre det er der! Grønnere gress! Hjemme bra, men borte best!

Dette falskspillet virker dessverre besnærende på mange. Helheten og sammenhenger forsvinner. I kjappe ordvekslinger slår man hverandres meninger og argumentasjon i hjel med lettbeinte tall og mulige fakta, ofte umulige der og da å kontrollere riktigheten av. I Finland! I Danmark! Da vi satt i regjering!

Om det er bra borte, skal vi glede oss over det. Om vi er best eller ikke, er ikke så viktig, bare vi blir bedre.



*Henning Aanes, leder
Statens råd for likestilling
av funksjonshemmede*